

Tomizm jako perspektywa teoretyczna nauk o polityce

Słowa kluczowe: perspektywa teoretyczna, antropologia godnościowa, tomizm, nauki o polityce, filozofia nauki

Wprowadzenie

Tomizm rozwijany jako filozofia i teologia występuje w wielu odmianach. Pozostaje jednak wielkim nieobecny na gruncie nauk społecznych. Dyscypliny określane jako nauki społeczne, jak psychologia, socjologia, czy nauki o polityce pozostają w relacji do filozofii, często niezbyt uświadomionej. Przywołują, stosując w swoich analizach określoną metafizykę, rozumienie rzeczywistości, zwykle neoplatońską, podobnie antropologię. Co znamienne, kontekstem współczesnych dyscyplin, należących do dziedziny nauk społecznych, nie jest ani arystotelizm, ani tomizm. Metodologia

tych nauk przywołuje jako niekontrowersyjną tezę, że pozostają one w pewnej relacji do filozofii. Same jej nie rozwijają, bo nie są filozofią, ale przywołują pewne rozstrzygnięcia filozoficzne. Dotyczą one rozumienia rzeczywistości, człowieka, jego działania i poznania, społeczeństwa. W większości przypadków można mówić o śladach, bądź o naznaczeniu myślenia w tych dyscyplinach naukowych rozstrzygnięciami o charakterze filozoficznym. Przyglądając się relacji do filozofii, stwierdzamy przywoływaną całą paletę różnorodnych koncepcji i nurtów filozo-

Ks. prof. dr hab. Janusz Węgrzecki, kapłan archidiecezji warszawskiej. Profesor nauk społecznych w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

ficznych. To, co je łączy, to proveniencja różnej postaci platonizmu czy neoplatonizmu, a także awicennizmu. Artykuł podejmuje próbę nakreślenia mapy drogowej, świadomego i metodycznego wykorzystania tomizmu kon-

sekwentnego w rozwijaniu dyscypliny nauk o polityce. Wymaga to określenia tematów z zakresu analizy politologicznej, które bardziej bezpośrednio odwołują się do rozstrzygnięć osiągniętych na gruncie filozofii tomistycznej.

I. Perspektywy teoretyczne psychologii, socjologii, nauk o polityce

W metodologii nauk szczegółowych wyodrębnia się dwa poziomy teorii. Jeden to, jak nazywa go Artur Andrzejuk „superteoria”¹. Można ją określić jako nad-teorię, czy ogólną teorię, czy wszechobecną teorię. Dopiero w jej domenie formułowane są specyficzne teorie. Teorii szczegółowych może być wiele, ale każda z nich wykorzystuje ideowe pryncypium kryjące się w „superteorii”. Każda z dyscyplin zawiera kilka dominujących nad-teorii. Te superteorie, wszechobecne teorie, nad-teorie nazywane są perspektywami teoretycznymi. Sytuacja teoretyczna w naukach społecznych jest taka, że charakteryzuje je pluralizm teorii na obu poziomach, mniejszy na poziomie perspektyw teoretycznych oraz liczebnie znacznie większy na poziomie formułowanych specyficznych teorii, które mogą być kategoryzowane, przypisane do określonej perspektywy teoretycznej.

Przyjrzyjmy się poglądowo sytuacji w poszczególnych dyscyplinach. Zacznijmy od psychologii. W klasycznej już pozycji Józef Koziński identyfikuje

je trzy perspektywy teoretyczne: psychoanaliza, behawioryzm, psychologia humanistyczna². Wszystkie szczegółowe problemy psychologiczne rozpatrywane są, zarówno w sensie opisowym, jak i koncepcyjnym oraz formułowanych teorii, w ramach określonego paradygmatu, portretu teoretycznego człowieka, przyjmowanej wiodącej perspektywy teoretycznej. Psychoanaliza zakłada, że *arche* uczuć i postępowania człowieka stanowią nieświadome czy podświadome siły, zazwyczaj identyfikowane jako seksualne. Tak widziany człowiek jest pozbawiony intelektu, woli i relacji osobowych. Człowiek nie jest osobą. Psychoanaliza stanowi konsekwentną zdepersonalizowaną koncepcję człowieka. Behawioryzm rozpatruje postępowanie jako splot bodziec-reakcja. W tej perspektywie człowiek jest czarną skrzynką, pozbawioną rozumu i woli oraz zdolności nawiązywania relacji osobowych, poddaną oddziaływaniu różnorodnych bodźców, które wyznaczają pole możliwych reakcji. Te reakcje nie mają charakteru osobowego. Behawio-

¹ A. Andrzejuk, *Personalizm tomistyczny wobec nowoczesnej i ponowoczesnej antropologii*, „Studia Theologica Varsaviensia” 15 (2017) 1, s. 23.

² J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.

ryzm, podobnie jak psychoanaliza stanowi zdepersonalizowaną koncepcję człowieka. Psychologia humanistyczna raczej nieśmiało otwiera się na klasyczne rozumienie człowieka, jako świadomego i wolnego podmiotu działań. To, co uderza w tych trzech psychologicznych koncepcjach człowieka, to aprioryczne przyjęcie, kim jest człowiek, a następnie zebranie danych empirycznych (eksperyment, ankieta) i ich interpretacja kierowane są aprioryczną wizją człowieka. Psychologia uchodzi za naukę empiryczną, ale fundamentalne perspektywy teoretyczne, które organizują proces poznawczy, nie mają charakteru empirycznego, lecz ściśle filozoficzny. Konsekwentnie i w psychologii jest miejsce na tomistyczną perspektywę teoretyczną.

W socjologii Jonathan Turner wyodrębnia siedem perspektyw teoretycznych: teoria funkcjonalna, teoria ewolucyjna, teoria konfliktu, teoria wymiany, teoria interakcjonistyczna, teoria strukturalistyczna, teoria krytyczna³. Znamienne jest, że te nad-teorie, po pierwsze nazywane są teoriami. Po drugie, występują w liczbie pojedynczej jako jedna teoria. Jest to zabieg metodologiczny. Poszczególni socjologowie teoretycy konceptualizują, definiują pojęcia, formułują koncepcje, aż dochodzą do zbudowania określonych teorii. Perspektywa teoretyczna jest jedna, ale wiele sformułowanych teorii socjologicznych można przypisać do szerszego obszaru, traktowanego ja-

ko jeden. Poglądowo, bo taki jest charakter naszego omówienia, przyjrzyjmy się jednej ze wskazanych superteorii, a mianowicie teorii konfliktu. Turner zalicza do jej domeny kilka znaczących teorii socjologicznych: teoria dialektyczna Dahrendorfa, funkcjonalna teoria konfliktu Cosera, syntetyczna teoria konfliktu Turnera, teorie neoweberowskie, teorie konfliktu w socjologii historyczno-porównawczej, teorie neomarksowskie, teorie nierówności i stratyfikacji związane z płcią kulturową⁴. Każda z tych teorii jest specyficzna, ale jest też coś, co je łączy. Każda z nich z osobna, a zarazem wszystkie razem postępują podobnie. Zakładają, że istnieje ostateczne, fundamentalne pryncypium życia społecznego. Cokolwiek wyjaśniają, kierują się tym wcześniej już przyjętym, wiodącym, jednym pryncypium. W tym przypadku za *arche* życia społecznego zostaje zidentyfikowany konflikt. Jak dochodzi do tego zidentyfikowania, to oddzielny problem. Czy ma on charakter odkrycia, czy raczej apriorycznego mianowania?

Socjologowie łączą dwa sposoby myślenia, analizy, refleksji. Pierwszy podobny jest do presokratyków. Według Arystotelesa szukali oni jednej *arche* – zasady organizującej całą rzeczywistość. Zdaniem Legutki ta zasada to wskazany przez Anaksymandra *apeiron*, jakaś rzeczywistość X, nieporównywalna z naszą, nieskończona i nieograniczona, a presokratycy próbują ustalić relacje między a, b, c...z naszego świata i X. A,

³ J.H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, wydanie nowe, tłum. J. Szmataka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

⁴ Tamże, 177-282.

b, c powstają z X i w X znajdują kres. Późniejsi presokratycy identyfikowali *apeiron* z jakąś fizyczną rzeczywistością, jak powietrze⁵. Socjologowie podziela ją to przekonanie, ale dokonują dwóch zmian. Po pierwsze, cała rzeczywistość fizyczna, kosmiczna, zostaje zastąpiona rzeczywistością społeczną, traktowaną jako jeden byt, jako swoista jedność. Po drugie, ta rzeczywistość daje się sprowadzić do jednego fundamentalnego czynnika, zasady, pryncypium, *arche*, ale wziętej z tego świata. Nie tyle transcendentne i zarazem immanentne X, ile raczej jakieś światowe, wewnątrz społeczne a, b, c. Przykładem może być wspomniany powyżej konflikt. Druga charakterystyczna cecha metody socjologicznej polega na sprawdzaniu zgodności między teorią a danymi empirycznymi. Temu drugiemu sposobowi socjolog poświęca większość uwagi badawczej. Nie może zatem dziwić, że wielu socjologów nie ma świadomości, że w ogóle stosują określone tezy filozoficzne, a badania empiryczne nie są pierwsze, nie rozpoczynają procesu badawczego, gdyż kierowane są rozstrzygnięciami z zakresu filozofii.

Nauki o polityce i administracji, taka jest oficjalna administracyjna nazwa dyscypliny, charakteryzuje pluralizm perspektyw teoretycznych. W szeroko akceptowanej pracy pod redakcją Marsha i Stokera *Teorie i metody w naukach politycznych* omawia się siedem perspektyw teoretycznych: behawioralizm,

teorię racjonalnego wyboru, instytucjonalizm, feminizm, teorię interpretacjonistyczną, marksizm, teorię normatywną⁶. To, co się od razu rzuca w oczy, to konstatacja, że powyższy wykaz nie spełnia logicznych wymogów podziału i klasyfikacji. Przykładowo, feminizm czy marksizm są także teoriami interpretacjonistycznymi i normatywnymi. Podobnie jak w przypadku psychologii czy socjologii wyrażane jest przekonanie, że teorie, dotyczące polityki, formułowane są w ramach określonego, szerszego spojrzenia, superteorii, nazywanej perspektywą teoretyczną. Pobieżne spojrzenie na wymienione perspektywy teoretyczne ukazuje obecność w nich wielu elementów filozoficznych. Behawioralizm zawiera okrojoną teorię poznania. Próbując dotrzeć do empirii, łączy aprioryzm z danymi doświadczenia. Pozostaje w kręgu poznania wyznaczonego przez pozytywizm. Racjonalny wybór jest dość jednowymiarą antropologią, w której nie ma miejsca na relacje osobowe i społeczeństwo rozumiane jako wspólnota osób. Instytucjonalizm odwołuje się do określonego rozumienia relacji pomiędzy jednostką a grupą społeczną. Teoria interpretacjonistyczna nie jest jedna. Tutaj autorzy zaliczają do niej wiele teorii, jak hermeneutyka, poststrukturalizm, postmodernizm. Dla obeznanego z filozofią widoczne są wątki pokartezjańskiej i pokantowskiej antropologii filozoficznej, idealistycznej teorii poznania. Feminizm i marksizm zawierają wiele roz-

⁵ R. Legutko, *Filozofia presokratyków. Od Talesa do Demokryta*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2020, 410.

⁶ *Teorie i metody w naukach politycznych*, red. D. Marsh, G. Stoker, tłum. J. Tegnerowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

wiązań specyficznej dla siebie metafizyki. Teoria normatywna, podobnie jak teoria interpretacjonistyczna, nie jest jedna, lecz zawiera wiele teorii ogólnego zasięgu. Autorzy zaliczają do niej różnorodne teorie, np. teorię krytyczną Habermasa, liberalną filozofię Rawlsa, komunitaryzm Sandela i postmodernizm o wrażliwości lewicowej, akcentujący potrzebę artykulacji wielości tożsamości i ich politycznej akceptacji. Podsumowując, nauka o polityce i administracji odwołuje się do wielu subdyscyplin filozoficznych, przede wszystkim do antropologii, w której wszechobecne są także wątki z teorii poznania i filozofii społecznej.

Jest oczywiste, że preferowane rozwiązania co do rozumienia człowieka, poznania, społeczeństwa mają charakter określonej teorii bytu. Pełne są zatem metafizyki, od której, jak mówił Mieczysław Gogacz, nie można uciec⁷. Pomimo że współcześni politolodzy nie odwołują się do perspektywy zarysowanej przez Arystotelesa czy św. Tomasza z Akwinu, nie wydaje się niemożliwe, a wręcz jest pożądane, rozwijanie nauk o polityce i administracji w teoretycznej perspektywie tomizmu. W dalszej części wskażę te obszary tematyczne nauk o polityce, które mogą ulec reinterpretacji, podążając drogami wskazanymi przez tomizm konsekwentny.

2. Personalistyczna perspektywa teoretyczna nauk o polityce

W Polsce rozwijana jest wersja politologii opartej na antropologii godnościowej. Raczej jest to wersja nawiązująca do antropologii augustyńskiej i bardzo pobieżnie tomistycznej. Bardziej jest to personalizm w wersji humanistycznej niż *stricte* filozoficznej. Ta fundamentalna wizja człowieka, która łączy badaczy Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW, pozwoliła wypracować znaczące osiągnięcia w kilku obszarach: teorii transformacji ustrojowej po 1989 roku; teorii społecznej, kulturowej i politycznej przemiany w Europie Środkowej i Wschodniej; teorii politologii religii; teorii relacji między polityką i religią; teorii obecności Kościoła w sferze publicznej; teorii politycznego zaangażo-

wania katolików świeckich; teorii etyki politycznej; teorii społecznej gospodarki rynkowej; teorii antropologii politycznej; teorii stosunków międzynarodowych; teorii konfliktów politycznych (w tym etnicznych). Od strony metodologicznej można wyodrębnić kilka charakterystycznych cech wskazanego podejścia. Przyjrzyjmy się bliżej perspektywie teoretycznej prof. Anieli Dylus, współtwórczyni, wraz z prof. Helmutem Jurosem, ośrodka politologicznego na UKSW. Pierwsza to realizm. Przekonanie o istnieniu obiektywnego świata wyprzedzającego poznanie. Realizm organizuje proces badawczy poprzez identyfikację problemów społecznych, kulturowych i politycznych z przekona-

⁷ M. Gogacz, *Platonizm i arystotelizm (dwie drogi do metafizyki)*, Wydawnictwo ATK, Warszawa 1996, s. 85.

niem, że zawiera się w nich nierozzerwalnie również wymiar etyczny i religijny. To podejście różni się od dominującego w naukach społecznych konstruktywizmu społecznego. Tak szeroko pojęty realizm, jako uprzednie istnienie obiektywnego świata przed poznaniem, łączy tradycję augustyńską i tomistyczną, co ilustruje realizm, z jednej strony Jana Pawła II, a z drugiej strony Benedykta XVI, którego trudno uznać za tomistę. Drugą rozpoznawalną cechą podejścia badawczego politologów z UKSW jest antropologia godnościowa. Podobnie jak z realizmem, przywoływana jest pewnego rodzaju synteza personalistyczna, tak szeroka, że mogą się z nią zgodzić zarówno augustynicy, jak i tomiści. Pierwiastek duchowy w człowieku jest pierwotny, utożsamiany z człowieczeństwem, wyróżniający każdą osobę od innych bytów, przejawem którego jest godność ludzka. Tak rozumiana godność staje się podmiotem uprawnień, praw i obowiązków. Każdy problem, na przykład migracji, rozpatrywany jest z uwzględnieniem godności tych, których ten problem dotyczy. Przyjrzyjmy się koncepcji antropologii politycznej sformułowanej przez profesora Michała Gierycza, przedstawiciela młodszej generacji Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW. Gierycz odróżnia antropologię ograniczoną i nieograniczoną. Ta pierwsza wskazuje na dwa fundamentalne ograniczenia człowieka, które wynikają z faktu, że jest stworzeniem oraz nosicielem skutków grzechu pierwotnego.

Antropologia nieograniczona zakłada, że człowiek jest moralnie i epistemicznie doskonały⁸. Obie antropologie prowadzą do odmiennego rozumienia demokracji. Ograniczona staje się fundamentem demokracji substancjalnej, związanej z porządkiem wartości. Antropologia nieograniczona funduje proceduralne rozumienie demokracji⁹.

Trzecia cecha to klasyczna koncepcja prawdy. Nauka w ogólności, a każda dyscyplina naukowa w szczególności, dąży do zgodności uzyskanej wiedzy z obiektywną rzeczywistością. W sytuacji polityki jest to rzeczywistość osób, które ją tworzą, odbierają i w niej uczestniczą. Kolejna cecha dotyczy rozumienia społeczeństwa i tworzących go działań ludzkich. Badacz polityki nie zawsze ma bezpośredni dostęp do działań. Splot różnorodnych działań przejawia się w postaci zjawiska. Politolog nie rozpatruje określonego zjawiska w izolacji, lecz postrzega istnienie wzajemnych relacji pomiędzy badanymi zjawiskami. Społeczeństwo rozumiane jest zatem jako zbiór różnorodnych działań, nawiązywanych relacji, a ich kumulacje tworzą zjawiska, między którymi zachodzą kolejne relacje. Oznacza to, że osoby pozostają, z jednej strony w relacjach bezpośrednich, a z drugiej strony w relacjach pośrednich, zapośredniczonych w tym, co w naukach społecznych nazywa się instytucją. Społeczeństwo to relacje osobowe i relacje instytucjonalne. Uwaga socjologii i nauk o polityce skupiona jest raczej na relacjach instytucjo-

⁸ M. Gierycz, *Mała pochwała katolicyzmu. Kościół i polityka w późnej nowoczesności*, Wyd. Teologia Polityczna, Warszawa 2021, s. 79-88.

⁹ Tamże, 70-72.

nalnych. Następną cechą jest dążenie do utworzenia pojęcia a docelowo definicji badanego zjawiska czy grupy zjawisk i relacji między nimi. Zjawisko jest tutaj utożsamione z problemem społecznym czy politycznym. Sformułowanie definicji badanego problemu, która zawiera opis, wyjaśnienie i interpretację, wymaga uchwycenia wszystkich wymiarów zjawiska. Wymiar kulturowy wymaga odniesienia do religii i aksjologii, społeczny do komunikowania się w różnorodny sposób, polityczny do uwzględnienia mediów i prawa. Kolejną cechą to interdyscyplinarność nauk o polityce. Dążąc do uzyskania wiedzy o problemie, należy jednocześnie uwzględnić spojrzenie filozoficzne, głównie etyczne, socjologiczne, medioznawcze, prawne, ale wszystkie uwzględniane w takim stopniu, jak tego wymaga kierowany politologicznie proces badawczy. Następną cechą charakterystyczną przyjętej metody jest to, że istnienie ścisłych relacji pomiędzy pojęciami prowadzi do utworzenia siatki pojęć. Istnieje analogia, że podobnie jak pomiędzy problemami czy zjawiskami istnieją relacje, tak istnieją relacje pomiędzy pojęciami będącymi poznawczymi ujęciami tychże zjawisk. Sieci zjawisk odpowiada sieć pojęć czy definicji. Ostatnią rozpoznawalną cechą omawianej metody jest kontekst erudycyjny. Ten kontekst to, z jednej strony koncepcje i teorie zaczerpnięte z nauk humanistycznych i społecznych, głównie z filozofii, etyki, ekonomii, prawa i nauk o polityce. Z drugiej strony przy-

wołanie myśli społecznej Kościoła, przede wszystkim diagnoz, sugestii i argumentacji papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI oraz Franciszka. Pierwszeństwo ma zawsze problem, a nie erudycja. Czerpana z różnych dyscyplin, swoicie interdyscyplinarna erudycja pomaga w rozwiązaniu problemu. To badacz samodzielnie decyduje, do jakiej wiedzy nawiąże i jaką wykorzysta do rozwiązania problemu. Istotnym źródłem jest nauczanie społeczne papieży, które nie zawsze wprost, ale z perspektywy realizmu pozwala lepiej rozświetlić badane zjawisko, a tym samym przybliżyć do uzyskania wiedzy o badanym zjawisku. Nauczanie społeczne Kościoła nigdy nie jest wykorzystywane mechanicznie, ale w przemyślany sposób, odpowiedni dla danego procesu badawczego¹⁰.

Omawiane podejście teoretyczne politologów UKSW na przykładzie prof. Anieli Dylus, współtwórczyni powyższego ośrodka, oraz Michała Gierczyca pozwala sformułować kilka wniosków. Po pierwsze, identyfikowane problemy polityczne pozostają w zgodności z problemami podejmowanymi przez politologów, niezależnie jaką perspektywę teoretyczną reprezentują. Po drugie, poznawcze rozwiązanie problemu, czyli poznanie i uzyskanie wiedzy o problemie, jest specyficzne ze względu na przyjmowaną godnościową perspektywę teoretyczną i znacząco odróżnia się od innych perspektyw przyjmowanych przez politologów. Po trzecie, przyjmo-

¹⁰ Zob. J. Węgrzecki, *Rzeczywistość społeczna ujęta w pojęciach. Realizm w podejściu badawczym prof. dr hab. Anieli Dylus*, red. B. Rydliński, S. Sowiński, R. Zenderowski, *Wolność. Wieczne wyzwanie*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018, s. 107-116.

wana perspektywa jest bardziej platońska niż arystotelesowska, bardziej augu- styńska niż tomistyczna, bardziej humanistyczna niż *stricte* filozoficzna.

3. Tomizm konsekwentny perspektywą teoretyczną nauk o polityce

Rozwijając politologię w nowym kierunku, można postępować dwojako. Można wychodzić od problematyki obecnie tworzącej nauki o polityce i reinterpretować pojęcia, koncepcje i teorie zgodnie z tomizmem. Drugi sposób to wyjście od przyjętej perspektywy teoretycznej, jaką jest tomizm konsekwentny. Pozwoli to na zidentyfikowanie problemów politycznych i ich rozwiązanie. Niektóre problemy mogą być nowe, gdyż są pomijane przez obecne nauki o polityce. Ta pierwsza droga może wychodzić od już rozwiniętej tradycji, która szczyty się pewnymi osiągnięciami, omówionymi w punkcie drugim. Spróbujmy tomistycznie zreinterpretować powyższą perspektywę teoretyczną.

Realizm poznawczy, ale przyjmowany bardziej konsekwentnie. W stosunku do innych wersji politologii stanowi znaczący krok w kierunku realizmu. Stanowi raczej podejście Awicenny, które polega na analizie treści pewnej istoty, traktowanej jako realna. Za realne, obok człowieka i jego działania, uznaje się myśl w postaci doktryn, idei politycznych, konkretnie sformułowanych polityk publicznych czy rozstrzygnięć prawnych oraz opinię publiczną, w tym

mediów. Uznaje się, że myśl w różnej postaci wpływa na działania polityczne, a w konsekwencji ją także należy uznać za realną. Tomizm będzie prowadził do identyfikacji awicennizmu i jego konsekwentnego usuwania z nauk o polityce. Wymaga to precyzyjnego określenia statusu myśli, wyartykułowanej w postaci pewnej rozbudowanej formy oraz roli, jaką myśl odgrywa w postępowaniu politycznym.

Antropologia godnościowa. Pozwala ona wypracować antropologię polityczną. Gierycz, uwzględniając obecną sytuację w kulturze i w naukach o polityce, wskazuje na antropologię ograniczoną i nieograniczoną¹¹. Uznaje, że jest to klucz do zrozumienia działania instytucji politycznych, takich jak Unia Europejska. Z jednej strony prawo unijne odwołuje się do obu antropologii, co prowadzi nie tylko do niejasności, ale także do sprzeczności. Z drugiej strony finansowanie UE zdecydowanie wspiera antropologię nieograniczoną¹². Tomizm powinien doprecyzować antropologię ograniczoną poprzez stosowanie konsekwentnej teorii osoby. Pozwoli to na uwzględnienie obecności relacji osobowych w polityce¹³.

¹¹ Zob. M. Gierycz, *Europejski spór o człowieka. Studium z antropologii politycznej*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2017, s. 157-277.

¹² Tamże, s. 407-547.

¹³ A. Andrzejuk, *Metafizyka obecności. Wstęp do teorii relacji osobowych*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2012.

Koncepcja prawdy. W naukach o polityce rzeczywistością polityczną są osoby i relacje między nimi oraz myślenie osób w postaci doktryn, ideologii, programów partyjnych, propozycji rozwiązań prawnych przybierających postać polityk publicznych, przekonania w postaci opinii publicznej artykułowane w mediach, w tym społecznościowych. Tomizm powinien pozwolić na bardziej precyzyjne odróżnianie rzeczywistości rozumianej jako osoby i ich relacje od ich myślenia. Wymaga to uwzględnienia wspomnianego wyżej statusu myśli. Potrzeba precyzyjnej identyfikacji statusu myślenia i jego roli, zarówno w poznaniu¹⁴, jaki i w postępowaniu politycznym¹⁵.

Teoria społeczeństwa i instytucji. Nauki społeczne, w tym politologia nie zajmują się wprost relacjami osobowymi, lecz relacjami zapośredniczonymi w tym, co nazywa się instytucjami. Przyjmuje się, że społeczeństwo stanowi zespół wzajemnych relacji między osobami, w tym relacji myślnych. Tomizm powinien pozwolić doprecyzować i odróżnić relacje osobowe od relacji myślnych. Doprecyzować pierwszeństwo osobowych nad myślnymi.

Koncepcja poznania naukowego, które prowadzi do wiedzy zawartej w definicji pojęcia. Omawiana koncepcja nauk o polityce odróżnia pojęcia od rzeczywistości. Tomizm powinien umożliwić bardziej adekwatne poznanie, a w nim pozycję definiowanych pojęć.

Interdyscyplinarność nauk o polityce oznacza, że opisując, wyjaśniając i interpretując przedmiot będący fragmentem polityki, na przykład przywództwo polityczne¹⁶, należy posłużyć się, w tym samym badaniu, ale nie w sposób eklektyczny, poznaniami właściwym dla kilku dyscyplin, jak filozofia, historia, prawo, socjologia, medioznawstwo, komunikacja społeczna. Tomizm powinien umożliwić jednorodność poznania, z jednocześnie umiejętnością wykorzystania tak różnych źródeł, jak rozprawy filozoficzne, dokumenty historyczne, teksty ustaw prawnych i komentarze do nich, badania opinii publicznej, materiałów prasowych i medialnych, w tym zamieszczanych w mediach społecznościowych.

Kontekst erudycyjny stanowi kontynuację poprzedniego punktu. Erudycja zaczerpnięta z bardzo różnych punktów widzenia, należąca do różnych dyscyplin. Tomizm powinien pozwolić zachować przewodnictwo, a tym samym zagwarantować jednorodność poznania, pomimo czerpania z zasobów różnych dyscyplin naukowych.

Druga droga, od tomizmu do nauk o polityce, otwiera pole na nowe problemy. Możemy wskazać kilka z nich. Problem istnienia, a tym samym odróżnienia od aktu istnienia istoty. Problem Boga, Jego istnienia, natury i relacji ze stworzonym światem. Ma to kolosalne znaczenie dla polityki i nauk o polityce. Konsekwentna teoria osoby. Odróżnienie relacji osobowych od relacji myślnych.

¹⁴ A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako psycholog*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2020, s. 41-53.

¹⁵ Tamże, s. 73-88.

¹⁶ Zob. Św. Tomasz, *O królowaniu – królowi Cypru*, tłum. M. Matyszkiewicz, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006.

nych. Konsekwentna teoria postępowania¹⁷ i roli jaką w nim odgrywa myślenie, prowadzące do konsekwentnej teorii decyzji politycznej¹⁸.

Obie wskazane drogi wymagają wzajemnej otwartości i współpracy pomiędzy filozofami, reprezentującymi tomizm konsekwentny, oraz personalistami, re-

prezentującymi nauki o polityce. Wydaje się, że pierwszeństwo czasowe należy dać pierwszej drodze. Po jej wyczerpaniu, co będzie przygotowaniem, można będzie przejść do budowania nauk o polityce w paradygmacie, perspektywie teoretycznej tomizmu konsekwentnego.

¹⁷ Zob. I. Andrzejuk, A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako etyk*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2021.

¹⁸ Zob. A. Andrzejuk, *Człowiek i decyzja*, NAVO, Warszawa 2007.

Thomism as an Approach in Political Science

Keywords: Approach, anthropology of dignity, Thomism, Political Science, Social Sciences

Social sciences such as psychology, sociology, and political science are in strict relation to philosophy. There is a diversity of ontologies and epistemologies in social sciences. The article first analyses philosophical approaches in psychology, sociology, and political science. There are the following approaches in psychology: behaviorism, psychoanalysis, humanistic psychology. There are the following approaches in sociology: functional theory, evolutionary theory, conflict theory, exchange theory, interactionist and phenomenological theory, structuralist theory, critical theory. There are the following approaches in political sciences: behaviouralism, rational choice, institutionalism, feminism, interpretative theory, Marxism, normative theory. Then the article discusses personalistic

approach in political science that is typical for scientists from the Institute of Political Science and Public Administration of Cardinal Stefan Wyszyński University. This approach focuses on anthropology of human dignity. Next the article analyses a Thomistic approach which is new in political science. This approach can be developed in two directions: from political science to Thomism or from Thomism to political science. The former way corrects analysis in personalistic political science using Thomistic approach. The latter starts from Thomism and consistently builds political science with Thomistic approach. In conclusion the article is in favor of a dialog between consistent Thomism philosophers and personalist political scientists.

Bibliografia

1. Andrzejuk A., *Człowiek i decyzja*, NAVO, Warszawa 2007.
2. Andrzejuk A., *Metafizyka obecności. Wstęp do teorii relacji osobowych*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2012.
3. Andrzejuk A., *Personalizm tomistyczny wobec nowoczesnej i ponowoczesnej antropologii*, „Studia Theologica Varsaviensia” 15 (2017) 1, s. 19-57.
4. Andrzejuk A., *Tomasz z Akwinu jako psycholog*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2020.
5. Andrzejuk I., Andrzejuk A., *Tomasz z Akwinu jako etyk*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2021.
6. Gierycz M., *Europejski spór o człowieka. Studium z antropologii politycznej*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2017.
7. Gierycz M., *Mała pochwała katolicyzmu. Kościół i polityka w późnej nowoczesności*, Wyd. Teologia Polityczna, Warszawa 2021.
8. Gogacz M., *Platonizm i arystotelizm (dwie drogi do metafizyki)*, Wydawnictwo ATK, Warszawa 1996.
9. Koziół J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
10. Legutko R., *Filozofia presokratyków. Od Talesa do Demokryta*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2020.
11. Św. Tomasz, *O królowaniu – królowi Cypru*, tłum. M. Matyszkiewicz, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006.
12. *Teorie i metody w naukach politycznych*, red. D. Marsh, G. Stoker, tłum. J. Tegnerowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
13. Turner J.H., *Struktura teorii socjologicznej*, wydanie nowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
14. Węgrzecki J., *Rzeczywistość społeczna ujęta w pojęciach. Realizm w podejściu badawczym prof. dr hab. Anieli Dylus*, red. B. Rydliński, S. Sowiński, R. Zenderowski, *Wolność. Wieczne wyzwanie*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018.